

AZ OROSZ VILÁGHATALOM JÖVŐJE.

— BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.* —

Az orosz világhatalom jövője több feltételtől függ. A birodalom földjének, felületének azon természete, hogy az Európa nagyobb keleti felét s a legnagyobb kontinensnek Ázsiának északi részét a Csendestengerig magában foglaló, 23.500,000 négyyszög kilométernyi terület egyetlen, magas hegyek által meg nem szakított óriási síkságot alkot, melyet nyugaton a Kárpátok láncolatától egész déli hosszú vonalán nép-elválasztó, víz-választó, növényzetelkülönítő magas hegységek, puszták, sivatagok láncolata, északon pedig jegesvízű tengerek vesznek körül s így az egész, mintegy délről északfelé lejtősödő gigászi síkot alkot: a föld felületének e természete meghatározta a birodalom jellegét.

Az oroszország politikai s gazdasági világhelyzetének második döntő tényezője földrajzi helyzete. Földrajzi helyzeténél fogva az orosz hatalom, — mely Európában ázsiai hatalmasság, Ázsiában európai hatalom képviselője, — szoros érintkezésbe és kapcsolatba került nyugaton, az európai műveltség s a germán szellem legtipikusabb nemzetével: a németséggel; másrészt földrajzi fekvése keleten, az élő civilizációk legrégebbijével, a német s európai individuális kultúra legélesebb ellentétével: a kollektív kínai társadalommal s kultúrával hozta szoros kapcsolatba. A két világrészen elterülő egységes birodalom két, agresszív kultúra, három támadó világhatalmasság, három világvallás s ugyanannyi társadalmi és politikai rendszer hatása gyűrűjébe került, melyeknek mindenike, a közlekedés s közlés eszközeinek bámulatos fejlődésével, mind szélesebb és szélesebb orosz nép-

* Az előbbi két közleményt lásd a júliusi és augusztusi számban.

rétegeket fog körébe keríteni s fogja hatását azokra érvényesíteni. Földrajzi helyzeténél fogva predestinálva van az oroszország, hogy megvívja világrengető harczait a Törökbirodalom, európai s kisázsiai örökségéért; Perzsia s az Indusoczeán birtokáért; és a kínai nép és föld uralmáért.

Jövőjének harmadik főtenyezője az orosz nép és ennek gazdasági és kulturális állapota. A negyedik: a külső világhatalmakhoz való politikai, hatalmi viszonya.

Az e lapok hasábjain rendelkezésünkre adott tér lehetlenné teszi e tényezők bármelyikének, annál kevésbé mindenikének részletes vizsgálatát. Azért csak vázlatos nagy vonásokban lehet egy-egy dolgot érinteni. Az orosz föld felületének, a síkságok, alföldek s folyók alakító hatásának a nép jellemére, a nép természete, jelleme, gazdasági helyzete, egész erkölcsi tulajdonsága s a föld természete között levő benső kapcsolatnak ismertetésére más helyütt veszünk majd alkalmat. Az orosz népnek a mai birodalom síkságain való történelmi terjeszkedésének mikéntjére s arra, hogy az orosz föld karaktere részt vett ebben, utaltunk előző ismertetésünkben.

Ezen sajtáságos, világhatalmakat, világbíró népfajokat szülő föld, buja termékeny televényével s a tenger alól nem régen kikerült lósz felszínével; mérhetetlen s rengeteg őserdővel, miket emberi kéz ezer meg ezer kilométerekre még alig érintett, mindenféle és nagy mennyiségű ásványtelepeivel; sokféle szunnyadó gazdasági erővel, potenciáival, energiáival: a legszélesebb alapokat nyújtja a rajta élő népesség gazdasági jövőjének. Gazdasági erőforrásainak dúsoltáival, elaszticitásával az Oroszbirodalom rögtön az amerikai Egyesült-Államok után következik. S midőn a nyugati régi, művelt nemzetek gazdasági életét, jövőjét fenyegeti országuk földje termőerejének, erdőinek, ásványkincseinek teljes kimerülése; midőn a nyugati nagy nemzetek szaporodó fiaik számára s gazdasági jövőjük biztosítására, elhasznált anyagi erőforrásaik pótlására távoli világ-részekben új területek meghódításáért, megszerzéseért kénytelenek viaskodni: addig az oroszországnak csaknem érintetlen dús kincseket, szinte kimeríthetetlen termőföldeket kínál készen az orosz föld. Eddigi gazdasági indolenciáját és tudatlanságát a jövőben hasznára fordíthatja. Mivel későn fogott azok kiaknázásába, annál tovább tartanak. Az orosz föld termékenysége Európában, különösen az u. n. fekete föld zónája, mely a Fekete tengertől északfelé mintegy 320 kilométer széles övben

terül el, 91 millió hektárnyi területen, s mely egymaga 120 milliónyi oroszágnak tud kenyeret adni, általánosan ismeretes. E 91 millió hektárnyi művelhető földön kívül, mely hétszerte nagyobb a Magyarbirodalom 13 millió hektárnyi szántóföldjénél, még más, épen olyan termékeny alföldekkel is bír az Oroszbirodalom. Hiszen európai művelhető földjének területe 371 millió hektárra, a Kaukáziában, valamint Közép- és Kelet-Ázsiában levő birtokainak termő része pedig mintegy 260 millió hektárra tehető. És ezekből ma tényleges művelés alatt csak 98 millió hektár van Európában és 14 millió hektár Ázsiában. A minden nyolcz évtized alatt megháromszorosodó orosz népességnek van hát tere a terjeszkedésre, szaporodásra. Az igaz, hogy ezt a termékeny területet jórészt ma rengeteg erdőség borítja. Ez az erdőség, mely csaknem Szt.-Pétervártól húzódik Európán, Ázsián át, csekély megszakításokkal a Csendes-tengerig mintegy ötezer kilométer hosszúságban és közel kétezer kilométer széles övben. Az erdőség azonban nem változtatja meg a föld termékenységet; ellenkezőleg. A hol kellő számú földműves népesség van, nem is akadályozza meg a mezei gazdálkodást. És így, ha a mai primitív művelés mellett is, európai Oroszország egyike a világ legnagyobb gabonatermelő államának, granariuma az európai nyugatnak, annál inkább azzá lesz akkor, midőn a művelési módszer javulni, a mezőgazdasági gépek, eszközök használata terjedni, a földművelő lakosság száma s a művelt föld területe növekedni fog. És pedig nemcsak élelmet, hanem ipari, ruházati, állati, ásványi nyersanyagokat egyaránt bőven produkál. Különösen Szibéria termékeny lősz síkságainak művelés alá vonása hajt majd dús eredményt, mivel e termékeny föld, földrajzi fekvésénél s éghajlati hideg, mérsékelt s déli meleg öveinél fogva minden növényt megterm. A nyugat-keleti hosszú gabonaövön alól, délen több nagy vidéken egy évben két aratás is lehetséges s megterm a pamut, rizs, olajbogyós növények sokfélesége. Mérsékelt és szubtropikus síkságainak termésével egykor versenyre kelhet Észak-Amerika terményeivel. Erdősége kétakkora, mint az Unióé. Ásványkincsei pedig, melyek a termékeny rónaságokat övező magas hegységekben fölhalmozva vannak, századokig ki nem élhető anyagokat nyújtanak a síkságok termésére támaszkodó hegyek iparos népességének.

Az orosz föld azonban nemcsak gazdaságilag kínál az orosz nemzetnek kitűnő anyagi alapokat. Nemcsak alkalmassá

teszi ez az óriási rónaság, mely a földnek legnagyobb síkságövét foglalja magában, — az államot a belső védelemre; a népet pedig a könnyebb helyváltoztatásra, a különböző fajok, vallások összevegyülésére szokásaiknak, foglalkozásuknak, jellemüknek hasonlóvá tételével alkalmassá teszi a faj keveredésre; az oroszság nemzeti egységének megalkotását nemcsak belsőleg segíti ez óriási síkság: mindezekon felül olyan politikai kiváltságot is biztosít az orosz világbirodalomnak, a minővel csak az egyetlen Kína és talán az amerikai Unió bír eddig. Mivel óriási, egytagú síkságot alkot, melyen a Jeges-tenger szele akadálytalanul söpörhet végig Japánia partjaitól a Kárpátokig s a Fehér-tengertől a Fekete-tengerig, ez óriási síkságon az oroszság akadálytalanul terjeszkedik el. A meghódított területeket az orosz nép özöne önti el azonnal, kivételt csak Mandzsúria tett érthető körülmények következtében. A meghódított új terület azért nemcsak geográfiailag egységes része az Oroszbirodalomnak, hanem egységes részévé válik néprajzilag is, közigazgatásilag és politikai tekintetben is. Az Oroszbirodalom részeiben olyan alakulás, mint például Nagybritannia gyarmatában, Észak-Amerikában történt, lehetetlen. Bármennyire kifejlődjék is a birodalomnak egy-egy része gazdaságilag és társadalmilag: része marad az egésznek, az egésztől el nem válhatik. Nemcsak az orosz föld geográfiai egysége, az orosz nép etnográfiai egysége, hanem az oroszság gazdasági egysége miatt sem. Mert e föld, egyik részének termésével, *kiegészítő részét* teszi a birodalom másik része termelésének. Gazdaságilag teljesen *egymásra vannak utalva* az Oroszbirodalom egyes részei. Ehhez járul, hogy a nagysíkság könnyen, kevés költséggel és fáradtsággal legyőzhető természeti akadályaival önként kínálkozik nemcsak oly hosszú, bővizű, hajózható folyók keletkezésére, a milyenek az Oroszbirodalomban vannak, hanem kitűnő utak és vasutak készítésére is. Az Oroszbirodalom, ha eddig az óriási folyók országa volt, ezután az óriási utak s hamarosan az óriási, leghosszabb vasutak birodalma is lesz. A jó és gyors közlekedés lehetősége pedig minden idők birodalmának katonai, gazdasági, közigazgatási, állami és külső védelmi szempontból: legfőbb összetartó eszköze volt.

Az Oroszbirodalomban az óriási terület egységének és folytonosságának minden előnye megtalálható: az óriási területeken szétterülő birodalmak hátrányai nélkül. Ezért ez a birodalom, hasonlóan a kínai birodalomhoz, még azon esetben is

együtt marad s együtt működik, hosszú időig, ha, — a mi épen nem várható, — egyes részeiben politikailag független testekké szakadna is. Mert a gazdasági egymásrautaltság, a nép és faji egység, a geográfiai egység, a vasutak, utak, folyamok rendszere, együtt tartaná őket. A legrosszabb esetben, a szeparatizmus teljes érvényesülésével sem következhetik be másféle helyzet, mint például Észak-Amerikában, a hol a politikailag önálló kisebb államok egyetlen nagy politikai és gazdasági szövetséget, egyetlen nagy társadalmi és kulturális egységet alkotni kénytelenek. És pedig, e szövetség és ez egység, a modern viszonyok sokféle erőinek hatása következtében nemcsak mind szorosabbá válik az egyes részek között, hanem mindig nagyobb köröket, területeket vonz, kényszerít magához. Ott van Mexikó és Canada; műveltségi, szellemi, társadalmi és gazdasági tekintetben már ma is részei az Egyesült-Államok társadalmi, szellemi és gazdasági életének.

Az orosz föld természete, az orosz nép faji tulajdonságai, mai szellemi műveltségi és társadalmi állapota pedig egyenesen kizárják azt, hogy az orosz nemzet, a XX. század folyamán, *tartósan* független politikai kormányzata részekre váljon. Kizártnak tekinthető ez az orosz föld óriási területének kompaktsága miatt, mely sebezhetetlenné teszi ezt a birodalmat. Anglia, Franciaország, Németország elvesztheti kolóniáit, sőt elvesztheti területének egy-egy részét is s megszülehetik világhatalma. Az Oroszbirodalmat nem érheti ilyen szerencsétlenség. Legyőzhetné őt egy angol—francia—japán koalíció; kimeríthetné véres és költséges háborúban, mint történt a krími hadjárat idején; sőt elvesztheti Finnországot, elvesztheti Lengyelországot, elvesztheti déli Kaukaziát: és *quid tune?* Megfoszthatják őt Mandzsúriától, vagy akár Amuriától, Csendes-tengeri kijáratától Japánia, a Britbirodalom és Amerika, — bár ma ez lehetetlenség, — és akkor is: mit cselekedett vele s mit ártott az Oroszbirodalomnak? Legfeljebb gátolta, de meg nem akadályozhatta ezzel *tartósan* fejlődését Szibériában, Középázsziában s Európában. És mindazon terület más, mint orosz kézben tarthatatlan. Mert bármilyen óriási, rendkívüli csapás, szerencsétlenség sújtsa is, a birodalom nagy orosz tömegeit mindé csapás tönkre nem teheti, el nem pusztíthatja; fejlődését legföljebb egy emberöltőn át gátolhatja, hogy e kis nyugvás után a reakció erejének s törvényének fokozott energiájával folytassa az oroszország terjeszkedését a természet-kijelölte irányokban.

Kizártnak tekinthető az oroszország politikai egységének tartós felbomlása: az orosz népesség mai és mindig fokozódó kompaktsága miatt is. Az orosz föld itt is érezteti alkotó erejét. Mivel az orosz kolóniákat nem választják el tengerek s áthághatatlan hegyek az anyaországtól, az orosz paraszt kis batyujával hátán, bottal és baltájával fölfegyverkezve elvándorolgat egyik falutól a másikig, a birodalom egyik feléből a másikba a nélkül, hogy hajódíjat, vasútbért kellett volna fizetnie, útlevelet váltania. Sőt mi több, maga az orosz népesség a legszaporább, születési aránya a legmagasabb Európában. A nélkül, hogy asszimilálni volna kénytelen az idegen lakosságot, kitöltheti birodalma határait szláv népességével. Idegen bevándorlásra sem szorulhat az a nemzet. 1800-ban csekély 37 millióról felszökkent számában 141 millióra 1903-ban. Mint látható, száz év alatt három és félszer lett nagyobbá. Minden hatvan év alatt megkétszerezedik s 82 év alatt megháromszorosodik ez a nemzet. Tíz év alatt a Magyarbirodalom összes lakossága számát felülmúlja az orosz népesség természetes szaporodási számával. Csak az Egyesült-Államok lakosságánál volt tapasztalható ilyen gyors növekedése a lakosságnak. Azonban ott sem születések, hanem bevándorlás következtében, míg Oroszországban a lakosság természetes szaporodása dagasztotta így meg a népesség számát s csak csekély része volt benne a hódításnak. És az a nemzet, mely 1859 és 1897 között 74 százalékkal szaporodott az óriási halandóság ellenére is, s a mely a példátlanul rossz egészségi, gazdasági és lakásviszonyok között is, születések útján, a halálozások leszámításával évente több mint két millió lélekkel gyarapodik, vagyis annyival, mint Horvátország lakossága: nem igen aggódhatik jövődjé miatt. Az egészségi és gazdasági viszonyok javulásával a természetes szaporodás száma elérheti az évi 3 milliót hamarosan. Úgy, hogy a század közepe táján az Oroszbirodalom lakossága elérje a 300 milliót, a század végén pedig, akadálytalan szaporodás mellett, az 500 milliót. Bizony kicsiny tömeg lesz e mellett a 200 milliónyi németiség és törpe minoritás a 40 milliónyi magyar nemzet! Fiziológiai és gazdasági akadály azonban nem állja útját az oroszország még erősebb növekedésének sem. Főként Szibériában várható a nagyszámú oroszország legerősebb térfoglalása és növekedése. Szibériában most évente kétszázévezernyi orosz alapít új községeket, új tűzhelyeket. Sokszor egész községek kerekednek fel minden vagyonukkal s vándorolnak át Közép-

és Keletáziába. Szibériának mintegy 7 milliónyi lakosságából közel 6 millió már orosz.

Az igaz azonban, hogy a birodalom 141 milliónyi tömege nem mind tiszta orosz-szláv, vannak heterogén elemek is s nem kevés számmal. Mert a lakosságnak csak 73 százaléka szláv; szám szerint 85 millióra rúg az oroszok s rutének száma. Ez az orosz nemzet magja. Körülötte csoportosul ma 12—14 millió lengyel és litván, harmadfél millió finn, 10 milliónyi kaukázusi; 6—8 millió iszlamhitű többféle nemzetiség; és 18—20 millió német, zsidó, mongol s más eredetű népesség. E különféle nemzetiség és az orosz nemzet viszonyát részletesebben nem tárgyalhatjuk. Kétségtelen az, hogy nagyobb részük szívesen elszakadna az oroszoktól s fellázadni is kész volna az orosz uralom ellen, mihelyt ez a lázadás sikerrel kecsegtetné. A nemzetiségi kérdés azonban az orosz nemzet egységét ma s a közel jövőben annyira sem fenyegeti, mint a tiszta oroszok kis részének lelkét átható politikai és társadalmi forradalmi szellem s forradalmi izgatás, mely a kormányzat ellen s nem a nemzet ellen irányul. Az orosz nemzet egységét csupán az iszlám hitűek és lengyelek—litvánok részéről fenyegethetné veszedelem. Az iszlám hitűek részéről akkor, ha a Törökbirodalommal kezdett háborúban a törökök levernék a muszka óriást. Az utóbbiak részéről akkor, ha a Habsburg birodalmakban túlsúlyra jutna a szlávság. S ha az orosz uralom alatt élő lengyel—litván nemzetiségek Oroszországtól elszakadva, például Ausztriához csatlakoznának; illetőleg feltámasztani próbálnák a Habsburguralom alatt a Cseh—Lengyel—Litván királyságot. Ezt, természetesen a Németbirodalom beleegyezése és katonai segítsége nélkül, a Habsburg-monarchiák ki nem vívhatnák. És mi lehetne a németek e beleegyezésének és segítségének ára? Világos, hogy a Habsburgoknak még e lengyel területek megszerzése esetén is örökösen rettegniök kellene az Oroszbirodalom boszújától. Vájjon annyira erős-e most Ausztria és Magyarország, vagy a közel jövőben lehet-e annyira erős, hogy ezt az alig sejthető nyomást és terhet kibírja? A Németbirodalom *folytonos és biztosított* szövetsége nélkül e lélekzetünket elfojtó állandó hadiállapot tarthatatlan volna. És ha, ellenkező oldaláról vesszük a dolgot, ha az orosz uralomba belenyugszik a lengyelség, iparával és nagyobb intelligenciájával megszerezheti, biztosíthatja az oroszország fölötti gazdasági és politikai uralmat, legalább is vezetést magának. Önálló, föltámasztott

Lengyelország, 20 millió lengyellel: a németiség és oroszország között ma lehetetlenség.

Kimondhatjuk azért, hogy az oroszország egységét a lengyelek és Ausztria részéről sem fenyegeti hamarosan veszedelem. S a lengyelek elvesztése különben sem gátolná legkisebb mértékben sem az orosz nemzet fejlődését.

Másrészt kétségtelen tény az is, hogy az orosz kormányzat minden eszközzel, csakugyan tüzzel-vassal látott neki, legalább a lengyelek között az oroszosításnak. De érzik sújtó hatalmát újabban a Balti tartományok németjei, valamint a finnek is. Igazságosság, jog, méltányosság, emberi érzés s a külföld minden megbotránkozása nem tartják vissza az orosz kormányt nemzeti-ségei erőszakos eloroszosításában. A mi eszközt egy autokrata állam használhat, azt mind felhasználja szégyenkezés nélkül, hogy az oroszország természetes és nagy asszimiláló erejét mesterségesen is erősítse, fokozza. Pedig az oroszországnak természetes, csupán ösztöne által irányított felszívó tehetsége is rendkívül erős. Az orosz nemzet úgyis ezeréves élete alatt a legkülönbözőbb mongol, török, tatár, ugor, szláv népeknek nagy tömegeit szívta fel magába. Így alig kételkedhetünk benne, hogy valamelyes nagy nemzeti csapás nélkül az oroszországnak természettől nagy asszimiláló ereje a kormány tudatos és lelkiismeretlen politikai vezetésével felszívja a nemzeti öntudattal nem bíró néptömegeket néhány évtized, legalább is egy-két emberöltő alatt, míg a nemzeti tudattal bíró intelligens idegen elemeket egyszerűen majorizálja. Az oroszosítás eszközei között ott van az erőszakos térítés, törvénynyel való üldözés, birtoktól való megfosztás, száműzetés. Az orosz kormány egész falvakat telepít egy-egy helyre a nagy tömegű idegenek közé. Máskor *en masse* viteti el s telepített színoroszország közé az idegen népeket. Ez embertelen, jogtalan, lelklismeretlen brutalitása azonban megtenni a kívánt eredményt. A lengyelek, litvánok, finnek természetes nagy szaporodásuk mellett is alig növekednek; viszont az orosz faj erősen, ellenállhatatlanul dagad, növekszik s miként az ár önti el a finn, lengyel, kaukázusi, kaspai vidéki és szibériai török, ugor, mongol, tatár néptörzseket. A hol az orosz uralom megvetette lábát, ott oroszország is teszi a népet. Segítségére van ebben katonai szervezete. Hiszen egy európai s egy ázsiai szervezetű hadserege van, melyben a birodalom védelmére, dicsőségére használhatja fel a harcziás ázsiai törzsek harczi kedvét, pezsgő életerővel bíró, edzett

népességét. Elősegíti az oroszosítást vasúti politikája; továbbá a birodalom gazdasági egymásra utaltsága. Valamint segítségére van a szlávok természetes s szívós beolvastó tulajdonságain kívül az a körülmény, hogy az orosz politikai, társadalmi szervezet, sőt az orosz hit és műveltség is egy két törzset kivéve, általában fejlettebb, magasabb fokú a meghódított népek társadalmi, gazdasági szervezeténél, hiténél, műveltségénél. Azonban mégsem áll elérhetetlen és megérthetetlen magasságban e népek fölött. Az orosz paraszt pedig, a ki hasonló földön, hasonló természeti, gazdasági, társadalmi, politikai környezetet talál Moszkva vidékén s a távoli Szibériában: primitív szokásaival, természetes élelmódjával s a benszülött népekénél alig magasabb műveltségi állapotával: könnyen vegyül el mindenféle idegen fajú népek közé. Orosz faji tulajdonságait azonban, még a műveltebb népekkel való vegyülése közben is meg tudja őrizni a minden szláv népet jellemző ösztönszerű faji szívóssággal. A különböző primitív népek vallása és vallástalansága sem okoz a fajok keveredésében nagyobb akadályt az iszlám hívei kivételével. Ezeket azonban az orosz politika vallásukban nem háborgatja, sőt keleti türelemmel hagyja magukra. Általában az orosz nép egységének, megalkotásának ma is egyik főszlopa, fősegítője Ázsiában az oroszoknak félig ázsiai, keleti jellege, mit a tatár, mongol, török népekkel való keveredés adott neki. »Kapard meg az orosz, előbukkan a tatár«, mondta Voltaire vagy Nagy Frigyes s ez még ma is igaz. És épen e keleti jellemvonásánál, valamint a fiziografiai, természeti viszonyok azonos, egységes voltánál fogva az orosz nép, a többi európai hatalmakhoz viszonyítva, bámulatos könnyűséggel tudja asszimilálni az ázsiai népeket. Észrevétlenül és ellenállhatatlanul nyomja a vele élő népekre orosz faji bélyegét, a egyes házasságokból kikerülő új nemzedék pedig legtöbb esetben külső, testi jellemvonásaiban is megőrzi tipikus orosz jellegét. Egészen bizonyos azért, hogy a Csendes-tengerig s Perzsa-öbölíg orosz nyelvű népével megtölti Ázsiát.

Azon világbirodalmak keletkezésében, melyeknek alkotását Ázsiában megkezdették az európai nagyhatalmak: geográfiai fekvésénél, valamint az orosz föld és orosz népesség természetből adott sajátos egység kialakítására törekvő tulajdonságainál fogva az első helyen jön számításba az oroszország, Kelet-európában épenúgy, mint egész Közép- és Észak-Ázsiában egyformán.

Okos és méltányos politika a meghódított népekkel szemben csak erősítheti e kialakuló új világbirodalmat. Ez okos, méltányos, a mellett erőteljes politika eredményei ma már mindenfelé láthatók ázsiai birtokaiban. Úgy, hogy nem pusztá fecsegés volt Kuropatkinnak, akkor még a közsép-ázsiai tartomány kormányzójának 1897 november 25-én mondott beszéde: »Az orosz kormányzat politikai elvei igen egyszerűek. A népesség minden osztályának békéjét, jólétét s az általános rendet törekszik elérni, fentartani. Minden orosz alattvaló egyszersmind gyermeke a csárnak, a ki a birodalom orosz polgárait megillető minden jogokban részesül«. És Kuropatkin előde és volt fővezére, a vitéz Szkobolev más alkalommal a szomszéd Indiára czélozva, nem minden büszkeség nélkül mondotta: »ATekkékre új korszak virradt, az egyenlőségnek s a biztosított egyéni birtoklásnak korszaka, osztálykülönbség nélkül. A mi közép-ázsiai politikánk nem ismer el semmiféle páriákat. Ebben van a mi felsőbbségünk a brit politika fölött«.

Az orosz világhatalom jövő nagysága tehát a legtermészetesebb alapon nyugszik. Óriási és egységes, tengerek, nagy hegyek, lakhatatlan sivatagok által meg nem szakított területén, mely időtlen-időig egymásra utalva kénytelen mindig nagyobb és szorosabb egységet alkotni, óriási, gyorsan szaporodó, erőteljes orosz lakosságot fejleszt. E ma még tehetetlen, faji öntudátára ébredezni csak most kezdő orosz-szláv népesség: politikai, fizikai, gazdasági kényszerűségnél fogva a központi oroszországhoz inkább erősebben csatlakozni törekszik, semmint attól elszakadva, külön kisebb testeket alkotni. Azonfelül a huszadik század a nagy egységek és egyesülések százada. Az idők szelleme, a körülmények ereje, a világpolitikai és világ gazdasági törekvések iránya: mind, mind a rokon nyelvű, rokon fajú népek egyesítésére, világrészeket bíró fajok, világállamok alkotására, létrehozására munkálnak. Az idők ez egyetemes áramlatát felfogta, talán leghamarabb értette meg az orosz politika és érezte meg ösztönszerűen az elmaradt orosz parasztság. A politikai imperializmus azért sehol sem lett hamarább politikai, sőt nemzeti dogmává, mint Oroszországban, abban az országban, mely ezeréves élete alatt a legkevesebb előre eltervezett hódító háborút vivta, s a mely a legkevésbé érett meg gazdaságilag a XX-dik század világhatalmasságait átható s irányító gazdasági imperializmusra!

Ez azonban ama természet által adott számtalan kiváltsággal szemben nem lesz akadály a az oroszországi jövő világbiro-

dalmának, ha olyan energiával halad gazdasági élete kifejtésében, társadalmi szervezésében, mint az utolsó évtizedben. Mert fizikai és ethnikai nagy tömege és nagy egysége a politikai állandóság mellett a műveltség nagyarányú kifejtésére s fentartására képessé teszi. Az ilyen óriási népesség tömegeinek súlya a történelemben mindig nagy hatásokat, nagy eredményeket létesített, de különös fontossággal bírnak e nagyszámú népek kimeríthetetlen emberanyagukkal, az idegen elemeket és tömegeket egyformán elmerítő áradatukkal, a külföldi kultureredményeket felszívó, feloldó nemzeti, inkább faji tendenciájukkal: a világhatalmak világbontó véres küzdelmeinek, új világokat építő faji kultúráknak századában. Magunk megértetésére elég, ha utalunk az Egyesült-Államokra, a Britbirodalomra s kínai birodalomra.

Az oroszországnak, mint láttuk, meg van minden természetes feltétele, melyre jövődől politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális világhatalmát felépítheti. Láttuk miként nőtte ki magát a XIV. század kicsiny s a tatáruralom jármát nyögő moszkvai fejedelemség két század alatt a világ legnagyobb egytagban kiterjedő birodalmává. Láttuk mint terjedt el a föld legnagyobb síkságövén szapora orosz népessége a Csendes-tenger partjáig. Bizonyosságát adta ez a nemzet annak, hogy meg van benne az erő a hódításra, új területek megszerzésére. Tud terjeszkedni, tud ellenséges népeket, ellenséges hódított országokat kemény kézzel kormányozni. Tudja országát konszolidálni; hódításait, foglalásait tudja megvédeni és megtartani.

Hát vajjon van-e ereje, hajlandósága s tudása arra is, hogy a világ legnagyobb és természeti kincsek, nyers erőforrások tekintetében egyik legdúsabb birodalmát gazdaságilag ki tudja mai primitív állapotából fejleszteni? Primitív társadalmát tudja-e szervezni annyira, hogy necsak folytonos zsákmánya ne maradjon az idegen nemzeteknek, hanem effektív részt vehessen a gazdasági világversenyben? Ez a kérdések kérdése ma; ettől függ az ország jövője. Ezen fordul meg, vajjon teljessé válhatik-e egészében az orosz pápának, Pobjedonoszczevnek ama büszke szava: »Oroszország nem ország, hanem egy külön világ!« Ez orosz-világ politikai, gazdasági és kulturális kifejlődésének és világhatalmának azonban, — kénytelen vagyok e nagy szót használni, — szinte mérhetetlen sok és nagy akadálya van. A természet megáldotta földjét minden jóval, minden haszonnal, termékeny óriási talajjal, dús erdősséggel, gazdag és

változatos ásványtelepekkel; benépesítette szapora, bő népességgel; népét felruházta minden nagy tulajdonsággal, a mikén egy-egy nagy nemzet világhatalmát fel szokta s fel tudja építeni: a történelmi milieu azonban s történelmi állapota, továbbá országának és államának világhelyzete igen, igen sok és nagy akadályt gördített útjába. Ezeket le kell győznie, a küzdelmet és sok ezer veszedelmet diadalmasan meg kell vívnia, mielőtt a Pobjedonoszcevek, Wittók, Uchtomszkiak, Kuropatkinok, Tolsztojok, Danilevszkiek s a Pánszlávizmus: politikai, gazdasági és kulturális orosz-szláv imperiumát megvalósíthatja. Mert hogy megvalósítja, azt épen úgy hiszi a csár, mint maga az orosz paraszt. Hiszi az álmodozó, a világraható álmokat szövő szláv lélek egyszerű, vak, kétkedés nélkül való hitével; hiszi az erejét érző, erejében bízó természeti ember vadság és túlzás nélkül való, nyugodt bizodalmaival. Az írni-olvasni sem tudó orosz paraszt tudja, hogy neki, nemzetének isteni missziója: »az elnyomott, az idegen faj és pogány hit igájában nyögő szláv testvérek felszabadítása.« És ezt a misszióját mindenkor teljesíteni kész. Czárjáért, hitéért, országáért, szláv testvéreiért, vagy a pogány hitetlen ellen keresztes hadjáratot vívni mindenkor hajlandó, csodálatos erővel, ellenállással, hősiességgel, halálmegvetéssel. Ha egykor az átlag műveltség nívója olyan magas lesz s az európai szellem a nép rétegeit oly mélyen áthatotta, hogy az orosz nemzet fiaiból nemcsak bámulatra méltó közkatonákat, de e közkatonákhoz méltó intelligens, egyéni iniciatívával bíró tiszteket is tud fejleszteni, szülni, az orosz hadsereg győzhetetlen, ellenállhatatlan lesz. E nemzet morális és intellektuális nevelésen átmenve rendkívül gazdag szellemi erejével, nagyszerű társas, azaz tömeg — sajátságaival »minden poklokon keresztül« diadallal vágja át magát; akkor remegjen »a sárgaveszedelem!« *Akkor . . . !* A kérdések kérdése azonban, mi lesz *addig*? Vajjon nem teljesül-e be a nyugat nemzetjeinek csaknem egyhangú véleménye az oroszországról, mely szerint ez a nemzet belső haladásra képtelen, alkalmatlan. Népeinek nagy erejét nem belső erőinek fejlesztésére, gazdasági, társadalmi szervezésére, nem kultúrája kifejtésére fordítja, hanem elfecsérli idegen nemzetek meghódításában, mert a hódítási vágy és foglalási düh e vélemény szerint az oroszország egészének vérében, sőt a szlávágnak faji tulajdonsága az!

Ha az orosz nemzet nagy múltjából ez bebizonyítható volna s ha mai politikájából az tűnnék ki, hogy fékezhetetlen

hódítási vágya miatt az oroszország minden jóra alkalmatlan, ellensége minden szellemi és kulturális haladásnak, a társadalmi emelkedésnek, szóval ellensége a művelt emberiség legértékesebb a brutális erőszak fölé emelkedő javainak: joggal tekint hetné őt Európa, sőt a művelt emberiség olyan kártékony rossznak, a ki az ember haladását, társadalmi emelkedését szolgálni nem, csak zavarni tudja és akarja; a ki az emberiség egyetemes kultúráját s az ember kultúráját szolgáló nemzeti kulturtesteket fejlődésükben brutális háborúival meggátolja, a tudatlanság, vad erőszak, értelmi, erkölcsi sötétség uralmát évszázadokkal meghosszabbítja; mindezért méltán tekinthetnék e nemzetet elpusztítandónak.

Erről azonban, ha ily nagy nemzet jellemét ezeréves múltjából főbb vonásaiban meghatározhatjuk, szó sincs. Ha szabad következtetést vonni és pedig valószínűség erejével bíró következtetést az orosz nemzet múltjából, jövőjére: bizvást mondhatjuk, hogy a kalandos háborúk sorozata nem fog állandóan tartani és *abban az orosz nép nagy tulajdonságai nem merülnek ki*. És bár ötven év óta azt hirdeti róla Európa sajtója ezerféle változatban: — mint második cikkemben kimutattam, — az orosz történelem nem ismer századokon át nemzedékről-nemzedékre szállott háborúkat valamely konstruktív ideál érdekében. Hogy az oroszország faji geniusa, fajának cselekvési ereje: a hódító háború volna, azt csak az orosz és szláv népek történetét s e népek jellemét felületesen ismerő, külsőségekből ítélő állíthatja.

Viszont a ma igazságát akarná erőszakosan elmagyarázni az, a ki el nem ismerné, hogy a XX. század gazdasági eredetű imperializmusa: mint politikai imperializmus az orosz nép lelkét érintetlenül hagyta. Ez valóban nincs úgy. Hiszen előbb említettük, hogy az oroszország lelke: vallásos nevelése, egyháza, szervezete szerint a szláv hit imperializmusával telítve van; és e vallási felszabadítási vágy, a szlávság egyetemes »felszabadításának« vágya csak a két utolsó nemzedék lelkében kezdett elhalványulni, életerejéből veszíteni. A huszadik század gazdasági imperializmusának egyetemes áramlata az oroszországban előkészített talajra talált s mivel gazdaságilag szervezetlen e nemzet, rögtön politikai imperializmussá lett. Ez kétségtelen valóság.

Helytelen ítéletet alkot azonban az, a ki ebben az oroszország kielégíthetetlen földéhségét s hódítási dühét látja meg-

nyilatkozni és nem tudja észre venni, hogy itt a nyugati alakulásoknak megfordítottja történik. A politikai imperializmus itt gazdasági imperializmussá alakul át, hogy *a politikai és gazdasági erők kettős energiájával kapja meg a társadalmi és gazdasági gépezet lendítő kerekét és indítsa meg a társadalmi és gazdasági szerkezet működését, haladását*, a felsőrétegektől le az alsó rétegek felé. És gyűlölködő ellenségeskedésből hiábavaló dolog volna azt is letagadni, vagy meg nem érteni, hogy ez áramlat itt emelkedettebb, szellemi szárnyait is kezdi már bontogatni., kezdi előkészíteni e nemzetet nemesebb jövőjére, a mellett, hogy a nemzetet gyakorlati szükségletei kielégítésében is segíti.

A magyar nemzetnek a nyugati nemzetek vak gyűlöletétől mentes *higgadtsággal és magyar józanesséval* kell megérteni az oroszország céljait és ideáljait. Mert nemzetünknek voltak már nagy és súlyos számadásai az orosz állammal és *lesznek* a jövőben nagyobb és súlyosabb számadásai az orosz nemzettel is!

Érdekünk, hogy ne súlyosítsuk helyzetünket a divatos russophobia meggondolatlan járványával. Mit is akar az orosz nemzet elérni már jó másfél százév óta? Semmi mást, mint a mit korlátozatlanul bírnak a nyugati és keleti világhatalmak: *a mare liberum* bírását óhajtja elérni. Vájjon joga van-e az orosz nemzetnek élni s világhatalommá fejlődni? Ha van ereje, van joga is! Ha joga van élni, akkor *joga van a világ legnagyobb szárazföldi államának egy világtengerre való szabad kijárat-hoz is*. Az idegen, ellenséges hatalmaktól független és szabad tengeri kapu megszerzése: az Oroszbirodalomnak *életfeltétele*. Elmaradásának s fejletlenségének egyik oka abban kereshető eddig is, hogy a nyugat minden gazdasági, szellemi, társadalmi új áramlataitól, mozgalmaitól elzárva, végtelen rónáiba bezárva, közlekedési eszközök híján szinte hozzáférhetetlenül élte az oroszország végtelen tömege egyhangú, egyforma napjait nemzedékről nemzedékre. A műveltebb nyugati ember és nemzetek lelkét érintő, haladását kikényszerítő nagy szellemi áramlatok hullámgyűrűi erőtlenül érkeztek az ilyen hatások befogadására belsőleg is készületlen keletre.

A nemzet érzékenysége és belső befogadási képessége a nyugati eszmék és áramlatok iránt, ha megnövekedett is az idők beteltével, a Nyugat és Kelet művelt nemzetei azonban még a XX. században is a lengyel király, Zsigmond XVI. század-

béli politikáját követik az oroszokkal szemben: „*el kell zárni a művelt világtól*”, nehogy megszerezhesse a művelt nyugat fegyvereihez s hadiszereihez a művelt nyugat gazdasági, társadalmi, kulturális fegyvereit, felszereléseit is. »Mert eddig győzelmet arathattunk rajta azért, mert nem értett a háború mesteriségéhez s nem volt meg diplomáciai *finesse* sem. *Ha a kereskedelem és ipar akadálytalanul kifejlődik ott, ugyan mi tanulni valója marad még neki!*»

S a Nyugat nagy hatalmasságai valóban nagy sikerrel zárták el mind máig az oroszországot mindenik szabad világtengertől. A modern Tantalusz ő, a kinek lábait nyaldossa a víz mindenfelől, szomját azonban szabad, mély kortyokkal abból nem olthatja. A Baltitenger kijáratát ellenséges svéd-német hatalmak, továbbá 4—5 hónapos jég birtokolják. A Kaspi és Feketetengerek inkább belső tavak, az utóbbi kijáratát az ellenséges Törökbirodalom bírja, az Indus-tengert elzárja Perzsia, még inkább Anglia; a Csendes-tengert a hosszú téli jég, a déli melegvizű tengert pedig, úgy látszik legalább egy időre, nagyon is forróvá teszi az oroszország számára Japánia. Akárhányszor kivívta a Boszporusz birtokát, megfosztották győzelmé gyümölcsétől Oroszországot a nyugati hatalmak úgy, mint megfosztotta ő Japániát 1895-ben Mandzsúriától.

Az Oroszbirodalom létfeltétele azonban megkívánja a szabadtengeri kijárást. Egy közel 23 millió négyszögkilométer kiterjedésű világbirodalom szabad, jégmentes, ellenséges hatalomtól nem függő kikötő nélkül, abban a korban, midőn a világkereskedelem főútjai, a világtengerek: lehetetlen, elképzelhetetlen. Ezt az oroszoknak meg *kell* szerezniök. *És meg is fogják szerezni minden bizonynyal.* Annál rettenetesebb boszút állnak azután mindazokon, a kik ez életszükségletének kielégítésében őt gátolni igyekeztek.

Bár az angol és magyar nemzet érdekei azonosak a közel és távol keleten, — azért nekünk még sem kell osztoznunk az angolok rettegésében, — hogy mi lesz Indiával, ha az oroszország áttörte útját például a Perzsaöbölhöz. Sőt ránk nézve épen kielégítő megoldás volna ez. Hisz örök időkig az oroszország fejlődését mesterségesen, csupán nemzetközi féltékenységből megakadályozni úgyis lehetetlenség. Előbb-utóbb kivívja azt, a mire e nemzet haladásának szüksége van. S mihelyt megszerezte ezt a szabad tengert, *hosszú időkre megpihennek az orosz fegyverek, elcsendesül a külső csatazaj!* Megindul az orosz parasztság száz-

millióinak gazdasági és szellemi belső érintkezése a Nyugat és Kelet művelt nemzeteivel. A tudatlan, érzéketlen, közönyös parasztság felébred százados tompultságából. *A viszonyok, a napi érintkezés ezerféle szükséglete tanítja meg, érezteti meg vele elmaradottságát, tudatlanságát, a műveltség és felvilágosodás teljes hiányát.* Felébred érzéketlen dermedt közönyösségéből, szellemi sötétségéből. És megindul a belső kiforrás, belső szervezkedés, belső változás és változtatás grandiózus munkája. *Külső és belső erők nyomása egyszerre fogja intézni, vezetni ez átalakulást.* És erre az átalakulásra, a megváltásnak e nagyszerű munkájára az oroszország százmillióinak égető szüksége is van.

A jelen alkalommal nem adhatunk még csak nagy vonásokban sem rajzot az orosz népnek valóban rettenetes társadalmi, erkölcsi és gazdasági nyomorúságáról. Itt százmilliók nyögnek *valóban állati sorban*, a nélkül, hogy tudnák, éreznék is meg-szégyenítő, az emberi lelket megindító s minden jobb érzésünket fellázító sorsukat. Tűrik, szenvedik, szinte megdöbbenő és életrevalóságuk iránt kétséget támasztó alázatossággal, közönnyel uraik, a 8—900 ezernyi hivatalnok; gazdáik, a földesurak; és pióczáik, a falusi boltos uzsorás lelketlen brutalitásait, korrupciójait, embertelenségeit.

Nem vázolhatjuk a mir-nek, a kommunista községi paraszt föld birtoklásnak gazdálkodását s a vele szemben álló, a nyugati eaiber előtt szokatlan arányú, *állami* monopoliumos gazdálkodást sem. Nem jellemezhetjük az orosz társadalmi viszonyokat; a felsőbb, tanultabb orosz nemesek és zsidók kozmopolitását, az alsó néprétegek teljes tudatlanságát. Itt, vagy nemes, vagy paraszt lehet az ember; vagy nagy műveltségű, sok nyelvet tudó, a Nyugat szellemi életét ismerő »européer«, vagy analfabéta tudatlan.

Középút Nincs sem a vagyonban, sem a társadalomban, sem a műveltségben, mert eddig középosztály sincs olyan értelemben, mely az alsó néprétegek s felső elemek tömegéhez viszonyítva számot tehetne. A városi polgárság az ipari életnek 1893 óta való nagyobbszabású fejlődésével csak most kezd kialakulni. De vele egyszerre megjelent *a szervezett gyári munkásság* eddig hiányzó eleme is és pedig *gazdasági és politikai követeléssel jelentkezett.* A nyugati eszme-áramlatok terjesztése és hatása a szétszórtan, tanyáikban, falvaikban élő parasztság között megindult. Bár az autokratizmus óriási nyomásával kell küzdenie, a nép megnyerése, felvilágosítása szláv lelkesedéssel

kezdődött meg; az orosz paraszt sóvárog az eszme, a megváltás után, a miben álmodozó, kontempláló lelke rajongásával hihessen! A munka azonban még sem könnyű; a szervezés és szervezkedés igen sok akadályra talál és pedig nemcsak az autokratizmus részéről.

Ezért látható eredményeket vagy az oroszországnak *egyetemes* forradalmát 20—30 év előtt nem várhatjuk. Kisebb-nagyobb zavargások előfordulhatnak: *a föld* azonban, habár forrong is s a belső tüztől meg-megrezzen, hamarabb aligha inog meg Oroszországban. Felvilágosodott abszolutizmus még ezt is elodázhhatja. Gazdasági fejlődésében azonban addig sem tarthat szünetet. A gyorsan szaporodó népesség, az iskolák s a műveltek buzgalma által terjesztett lassú haladás, főként pedig a nemzet rendkívül nagy külföldi adóssága, valamint az egyetemes gazdasági verseny kényszerítőleg irányítják az orosz belső politikát, hogy a földművelés s ipar fejlesztésével fokozza a nemzet gazdasági erejét.

Ez a gazdasági emelkedés nem lesz zavartalan és folytonos. Meg-megakasztják az ország pénzügyi zavarai, melyek ma valóban minden pillanatban kitörhető *egyetemes gazdasági válságba sodorhatják nemcsak az orosz gazdasági és állami életet*, hanem azonkívül hitelezőt: *Franciaországot, Belgiumot, Hollandiát* és súlyos veszteséget okozhat Angliának és Németországnak is. Ekkora gazdasági válság, a mi az elvesztett orosz-japán háború után *fenyegeti* a birodalmat, teljesen elsöpörné a nemzetnek az utolsó 15 évben elért ipari, gazdasági haladását és évtizedekig gátolhatná gazdasági fejlődését. Ez a válság, ismétlem, az oroszok veresége után, komolyan fenyegeti az Oroszbirodalmat; és azt csak rendkívüli pénzügyi éleslátás hárríthatja el, illet azonban az oroszoknál eddig kevés alkalommal tapasztalhattunk. A helyzet veszedelmesen komoly voltának megértésére talán elég lesz, ha felemlítjük, hogy az orosz nemzet Witte pénzügyminiszter jelentésére alapítva számításunkat legalább is *16,000 millió koronával tartozik külföldi hitelezőinek és e roppant összeg évi kamataira közel 700 millió koronát fizet évente*. Ehhez számítandó még mintegy 500 milliós tevő belső adóssága!

E szomorú pénzügyi viszonyokat súlyosbítani fogják *A* jövőben és a nemzet belső gazdasági haladását még pénzügyi bajainál is tartósabban akadályozhatják: az Oroszbirodalom külpolitikai viszonyai.

Itt van az oroszország legközelebbi és legfőbb veszedelme. Terünk fogytán lévén, azért nem szándékozunk itt részletekbe bocsájtkozni. Lehetetlen azonban nem utalnunk a legszembeötlőbb tényekre. Végre is bennünket, idegen nemzeteket belső fejlődésénél közvetlenebbül érdekelnek nemzetközi viszonyai. Belső fejlődése is főként azért érdeklí az idegeneket, hogy ez alapon megítélhető legyen, mennyiben érheti el az Oroszbirodalom vágyait, töltheti be nemzetközi hivatását s valósíthatja világhelyzete által rá mért világgazdasági, világpolitikai és egyetemes civilizatorius rendeltetését?

Természetesen nem politikai spekulációba bocsájtkozunk itt, hanem valóságok, tények várható alakulásaival foglalkozunk.

A mai világhatalmak egymáshoz való viszonyát vizsgálva, azt mondhatjuk, hogy talán egy birodalom léte, jövő sorsa sem függ oly nagy mértékben: nemzetközi politikai viszonyaitól, mint az orosz világhatalomé. Helyzete következtében van ez így. Az Oroszbirodalom határai a legfontosabb államokkal szomszédosak, kezdve északon Svédországgal, folytatódik Németország, Ausztria, Románia, a Törökbirodalom, Perzsia, Afganisztán, India, Kína és Koreában Japánia mellett. Belső politikai viszonyt kötött az Oroszbirodalom azon államokkal, melyekkel határai tényleg nem érintkeznek, mint Franciaországgal, Szerbiával, Bulgáriával, Görögországgal, Montenegróval. Csak az Egyesült-Államokkal nincs közvetlen politikai összeköttetése. A világhatalmak bármelyikében kerül felszínre fontos vagy fenyegető politikai, állami kérdés: az orosz állam érdekelve s érdekeiben rögtön fenyegetve van. Ezért függ az orosz nemzet jövője minden nemzet közt legnagyobb mértékben nemzetközi politikai viszonyaitól. Itt természetesen az összeütköző nagyobb érdekeket csupán érinthetjük bő fejtegetés helyett.

Az orosz-francia szövetség egyenes következése volt a Bismarckkal együtt megbukott orosz-német politikának. Míhelyt a hármas szövetséget kijátszó titkos német-orosz szövetséget Caprivi gróf vonakodott újólá megkötni, Oroszország Franciaországhoz fordult, Németország pedig a Törökbirodalmat vette kegyeibe. Az orosz-francia szövetségnek Franciaország eddig kevés hasznát látta azonkívül, hogy a nemzetközi politikának, bár inkább kitűnő hajóhada s ügyes diplomáciája mint az orosz szövetség révén a ismét tekintélyes, számottevő tagjává lett. Ellenben az Oroszbirodalom azt a óriási hasznat húzta e szöv-

vétségéből, hogy a francia pénz és francia hitel megmentette őt anyagilag jó időre. A francziák eddig mintegy 3000 millió franknyi összeget kölcsönöztek az oroszoknak. A francia hitel nyomát követte a belgák 1600 millió frank befektetése orosz vállalatokba. Francia hitel tette lehetővé a szibériai, mandzsúriai vasutak építését; Witte nagyszabású iparfejlesztését; a perzsa, kínai udvarok pénzelését, s az orosz politikának sok egyéb céljai elérését. A francia nemzet azonban kezdi megenni a kielégíthetetlen orosz szövetségest annál inkább, mert átlátja, hogy azt a célt, a mivel eredetileg megkötöttet, a kettős szövetség nem szolgálja. A világpolitikai konjunktúrák erősen megváltoztak, változott a francia nemzet is, a revanche gondolata nem aktuális. Változott a német világpolitika is. A német császárnak olyan céljai vannak, a miket az orosz politika ellenállás nélkül el nem tûrhet. Mindent elkövet azért Vilmos császár, hogy a kettős szövetséget aláássa, Franciaországot elidegenítse orosz szövetségétől. És hogy ez igyekezete nem sikertelen, azt mutatja a francziáknak és németeknek Kelet-Ázsiában, Afrikában s a világpolitikában együttműködésén kívül sok egyéb, ismert körülmény is.

Az Oroszbirodalom viszonya a Németbirodalommal ma külsőleg a legbarátságosabb ugyan, e barátságos külszint azonban csak II. Vilmos diplomáciai művészete s a két nemzet pillanatnyilag érintkező érdekeinek különös kiemelése tudta létrehozni. Mert bár, mint e folyóiratban ismertetni szerencsém volt, e két nemzetnek gazdasági érdekei a közel jövőben Szibériában azonosak lesznek is, a két nagy nemzet jövőjét illető nagy ellentétek azonban előbb vagy utóbb, de épen olyan *kikerülhetetlen* leszámolásba viszik mindkét nemzetet, mint a hogy váratlanul gyorsan kezdte meg leszámolását Japánia az Oroszbirodalommal.

Ennek megértésére elég lesz utalnom arra, hogy a német-ség ma évente egy millió lélekkel szaporodik. S mint a múlt század alatt lakossága felszökött 24 millióról 60 millióra, a huszadik század folyamán eléri számban a 200 milliót. Földjének termőerejét s természeti erőforrásait már ma is a legnagyobb mértékben kihasználja. Nyüzsgő milliónak föntartására nem elégséges többé a német Vaterland. Kénytelen azért szaporodó népessége egy részét vagy sorsára bízva elveszítem idegen államokba való kivándorlás által, vagy pedig német kolóniákat szerezni s azokban német uralom alatt letelepíteni

fölös népét. Eddig szerzett afrikai birtokai a jövő szempontjából nem sokat érnek. Megszerezni törekszik azért Kis-Ázsiát, szeretné útját biztosítani Kis-Ázsián át a Perzsaöböl felé, hogy így mérsékelt klímájú s európai lakosságának alkalmas, nagyon termékeny földművelő kolóniát szerezhessen; továbbá az Indiában igen nagy arányokban térthódító német kereskedelem miatt is. És szeretné biztosítani magának Kína egy részét is gazdasági okokból.

Az orosz politika programjában azonban szintén benne van Kis-Ázsia, a Kaukázustól, Tifliszből a Perzsaöböl felé húzódó orosz vasúttal; benne van egész Perzsia. Geográfiai helyzeténél fogva, az orosz népre gyakorolható vallásos motivumoknál fogva, az oroszország jövője szempontjából annyira szükséges jégmentes tengeri kikötő biztosítása érdekében: az orosz politika és orosz egyház minden eszközzel terjeszteni törekszik befolyását Kis-Ázsiában, Palesztinában és Perzsiában. Az oroszország dél felé, a Perzsaöböl felé haladó folyók irányát követve, szapora millióival a jövőben elboríthatná szabadon azon területeket, ha német uralom, német ellenállás, német szervezés és vezetés alatt levő török ellenállás nem akadályozza.

Másfelől a japáni-kínai háború után, mikor a francia-német-orosz szövetség megfosztotta Japániát Mandzsúria és Korea elfoglalásától és később belesegítette Oroszországot Mandzsúria birtokába: ekkor Németország szembe állította az orosz és japáni nemzeteket. A két nemzet háborúja minő óriási következményeket s váratlan eredményeket hoz a jövőben, ma még nem tudhatjuk, csak az idők folyamán tűnik az ki. A simonosekii béke és Mandzsúria »bérbevétele« után joggal hihette magát Oroszország északi Kína birtokosának. Csupán időkérdésének látszott ez már, midőn egyszerre elfoglalta Németország Kiaocsaut s bérbe vette Santungot Kínától. Ezzel keresztül feküdt itt is az orosz politika útján Peking felé. Ezt Németország meg nem tehetette volna a többi nagyhatalom tiltakozása és visszaszorítása nélkül, ha a világgal el nem hiteti, hogy az orosz politikának két évvel előbb tett jó szolgálatai fejében bírja éhez Oroszország beleegyezését, sőt szükség esetén tényleges segítségét is. Pedig nem egyéb volt ez, mint jó későn kitűnt, a német diplomácia ügyes fogásánál. A foglalás azonban megtörtént, Kína és a többi hatalom belenyugodott; sőt követte a német példát.

A német érdekek így szemben állanak Kis-Ázsiában és a távol Keleten is az oroszokéval. De szembe kerültek a közeli

Keleten is. Az orosz diplomácia s az orosz pénz végre megtudták szilárdítani nagy nehezen az orosz befolyást a Balkán államokban. Bulgária, Szerbia, Montenegró, Görögország kész voltak utat nyitni, — Románia kivételével, — az orosz foglalásnak Konstantinápoly felé, midőn útját állottá ott nem Anglia hatalma, hanem a német politika. A német császár utazása a Törökbirodalomba s a török udvar iránt tanúsított sokféle kedvessége ismeretes. Eredménye az lett, hogy a Kis-Ázsiát Bagdadig átszelő vasútépítési engedélyt a szultán nem adta meg sem az azt 30 év óta kérő, sürgető angoloknak, sem a francziáknak, hanem egy német banknak. A szándék az volt, hogy a Boszporus áthidalásával egyenes összeköttetésbe hozzák az európai fő vasút vonalat, a Bagdadig s innen később a Perzsaöbölíig kiépített kis-ázsiai vasúttal s ezzel elvonják az indiai és kelet-ázsiai kereskedelem egy részét a brit hajóstársaságoktól. Másik célja az volt, hogy lassankint elfoglalják Kis-Ázsiát német telepések.

Ezt a kettős célját Németország politikája ma is szolgálja.

A német és orosz államok viszonyai mérlegelésénél azt sem kell felednünk, hogy a Baltitartományokban luteranus németek nyögnek orosz elnyomás, ortodox egyházi üldözés alatt. Míg Poroszország keleti részében 3,100.000 lengyellel érezteti a porosz naponta, hogy őket az állam ellenségeinek tartja. S a lengyelek ellen hozott brutális porosz törvények, a lengyel nyelv eltiltása, a 150 milliót áldozó telepítő törvény, általában a lengyelség üldözése, elnémetesítése épen olyan erőszakos kíméletlenséggel folyik Poroszországban, mint az oroszosítás a szomszédos barbár államban. Azonban mindez mit sem használ. Mert Bülow szerint, míg »a németek csak úgy szaporodnak mint a mezei nyulak, a lengyelek oly szaporák, mint a házi-nyulak«; s ezért Poroszország keleti része szláv marad. A porosz eljárása pedig emlékezteti az oroszokat arra, hogy csaknem Berlinig szláv lakossága van Poroszországnak.

Azonkívül az orosz hatalom semmiképen nem hajlandó eltérni s kardcsapás nélkül abba belenyugodni, hogy Németország keresztülhúzza számításait, céljait a Balkánon, Perzsiában és Keleten. Jól ismeri a németek hadi erejét; de jól ismeri nemzetközi politikai viszonyait. S ha kell, Oroszország kész egy európai háborút támasztani Németország ellen, mert tudja, hogy neki *meg kell szereznie* a Perzsaöböl birtoklását mindenáron. Ez magyarázza meg viszont a német császár bűvészkedő

politikáját. Ha kedvez valamivel Oroszországnak, azt rögtön ki is használja. Hogy azonban valahogy Anglia neheztelését maga ellen föl ne keltse, utazgat Angliába, elfogja időnkint a családi szeretet, üzenet, beszédeket tart; szóval úgy viseli magát, hogy mindenik fél azt higgye, hogy Németország ereje vele van a másik ellen; esetleg ellene van a másikkal szövetségben.

Az Oroszbirodalmat a németekéhez hasonlóan gátolják terjeszkedésében a Britbirodalom érdekei. Az oroszok és britek összeütköznek Svédországban az 1855-iki brit-svéd-francia szövetség értelmében; összeütköznek a Földközi tengeren, Kis-Ázsiában, a Törökbirodalomban, Perzsiában, Afganisztánban, Mongóliában és Tibetben, mert félti az oroszoktól India uralmát az angol politika. Összeütköznek érdekeik Kínában is mindkettőjük falánksága miatt. Oroszországnak, Indiára való terveitől ez idő szerint a brit nemzetnek nincs mit tartania. Mert az orosz politika tisztában van vele teljesen, mennyi pénz és véráldozatot követel India kormányzása; tisztába jött azzal is, hogy régi gazdagsága eltűnt, az arany hegyek ott sem hevernek a föld felületén. Csak sok-sok munka, sok dolgos munkás és még több tőke befektetése teremthetne ott is aranyat. Azonfelül az Oroszbirodalomnak sebezhetősége is nagyon megnövekednék; óriási hajóhadat, hadsereget kellene fentartania stb. Egy szóval az oroszok Indiát nem akarja komolyan elfoglalni, Perzsiát és indiai terveit csak a brit politika elleni ütőnek használja ki. Ha ezt egyszer a brit közvélemény megérti s ha erről az orosz politika azt meggyőzni tudja, a Perzsaöbölhöz vezető útjának legfőbb akadályát már le is győzte. Ha pedig sikerülne elfoglalnia azt a kis-ázsiai német-török vasútnak, Bagdad-tól-Kuvejtgig, a Perzsaöbölhöz való kiépítése előtt: úgy útja a szabad tengerhez akadálytalan lehetne.

Ausztria és Magyarország balkáni politikája a közel múltban annyira ismeretes, másrészt a jövő szempontjából annyira változó és kiforratlan, hogy azt bővebben ismertetni részben fölösleges, részben bajos dolog. Sem a magyar nemzeti politika, sem Ausztria nem tűzte ki még eddig elérendő jövő céljául a Balkánországok gazdasági uralmát, sem az Adria tenger uralmát. A magyar nemzetet azonban múltja és még inkább jövője erre utalja. Az önálló, öncélú, önsúlyú magyar államnak, ha világpolitikai rendeltetését teljesíteni óhajtja, ha gazdasági önállóságát kivívni és megszilárdítani akarja, föltétlenül szüksége van az egész dalmata-tengerpartra. Ezenkívül, habár *pillanatig*

sem gondolunk politikai hódításra, a magyar pénznek, magyar tőkének és magyar kereskedelemnek szolgálatába, sőt birtokába kell vennie a Budapest—Konstantinápoly, Budapest—Szaloniki és Budapest—Odessza közötti vasutakat. Magyar hajótársaságoknak kell birtokolni a Duna—Fekete-tengeri hajózást. Ismételve hangsúlyozzuk, a Balkánnak csupán gazdasági kihasználására gondolunk, nem pedig a Nagy-Lajos vagy Mátyás hódító politikájának felélesztésére.

Másrészt nem szabad felednünk, hogy ilyen államokban, a minő a két monarchia, a hol a közvéleménynek nincs kiforrott külpolitikai véleménye s a hol a nemzetközi politikai célok kiszabása és az egész külpolitika az uralkodó személyes véleményétől függ, — uralkodó változás: változott nemzetközi politikát is inaugurálhat.

Azt sem szabad felednünk, hogy Ausztriában a német és szláv faj végső harcra készül, hogy megvívja küzdelmét a hegemoniáért. Valamint hogy felütötte ott fejét és rohamosan terjed mind a pánszlávizmus, mind a pangermanizmus. A pangermanizmus célja nem kisebb, minthogy a Dunát eredetétől a Fekete-tengerig német folyóvá tegye, azaz visszavívja a »szlávágtól.« Viszont a pánszláv propaganda mind Ausztriában, mind Magyarországon erősen terjed, azzal a céllal, hogy a Habsburg-uralom alatt elnyomott szláv testvéreket felszabadítsa, s mint Bittich ezredes 1901 júliusában Prágában hirdette: »A szlávág uralmát az Adriától és Oderától a Csendes-tengerig megszilárdítsa.« Bár e beszédnek nem akarunk különös fontosságot tulajdonítani, mégis komolyan megfontolandó tény az, hogy *Ausztria* ma a *legnagyobb szláv állam* Oroszország után. Durván kettéosztva 9 millió német és 16 millió szláv ajkú és szláv faji öntudattal, fejlett szláv irodalommal, szervezett szláv társadalommal bíró nép él ottan, Cseh-, Lengyel, Morvaországban, Laibachban, Görzben, Karantániában. És bár ez ausztriai szlávág jelenleg nem kívánkozik is a nagyszláv többségbe; sőt mint a *Huszadik Század* júliusi számában kifejtettem, néhány évtizedig nem is csatlakozhatnék, gazdasági okok miatt, Oroszországhoz még akkor sem, ha az osztrák németiség, — csak föltételezzük, — hamarosan beolvadna is Germániába: a távol jövőt azonban ki láthatja előre? Az osztrák szlávok annyira öntudatosan őrzik szláv jellegüket, sőt fejlesztik azt s annyira büszkék szláv voltukra, valamint orosz rokonságukra; az orosz pánszlávizmus és imperializmus is oly igyekezettel s mi több,

sikerrel törekszik megnyerni ausztriai rokonait, hogy a távoli jövőben, egy szabadabb Oroszország felhívása az egyesülésre aligha marad eredménytelen. »Mert ne feledjétek szlávtestvérek, hogy számíthatok Oroszország erejére, hirdette Rittich. Nemcsak rendkívüli anyagi erőforrást s megújulást találhattok Oroszországban, hanem morális erőt is, mely a gyengével érez s azt támogatja. A míg megismerni nem tanultátok Oroszországot, addig nem ismeritek a szlávtság erejét.«

Mi magyarok kettőzött figyelemmel kísérik mindezt, mert tudjuk, hogy a különböző városállamok küzdelme a hegemóniáért döntötte meg Görögországot. Ausztriában is akár a némettség, akár a szlávtság marad győztes, a vesztes fél a szomszédos nagy államba csak annál erősebben fog kívánczolni. És itt már nevezetes tünet, hogy Ausztriában az eddig széthúzó szlávtság különböző nemzetiségei kezdenek felülemelkedni kicsinyes nemzetiségi szempontjaikon; mind gyakrabban áldozzák fel lokális érdekeiket egymásért s a csehek körül csoportosuló szlávtság egyesülése láthatóan szorosabbra fűződik.

Az orosz világhatalom és Ausztria-Magyarország jövő érdekei és céljai az itt vázolt irányban fognak érintkezni.

Az orosz világhatalom és Japánia leszámolásának első felvonása most folyik Kelet Ázsia vérben ázó csatamezőin. Az Oroszbirodalomnak éppen olyan életszükséglete az, hogy 12,600.000 négyszög kilométer területű szibériai birtokainak, az oroszország szaporodó százmilliói e jövő hazájának szabad kijáratot biztosítson a világtörténelem középpontjára: a Csendes-Oceánra, mint a milyen életérdeke Japániának az, hogy Koreát biztosítsa gyorsan szaporodó népe számára, a hol az megnövekedjék, gazdaságilag gyarapodjék s a honnan élelemmel ellássa Japánia lakóit. És a honnan megindulhatott volna Kína kiaknázására, egyszersmind rokonainak, a kínaiaknak, felébresztésére, gazdasági, társadalmi, politikai szervezésére.

A mongol fajszervezkedése lett volna ez a szláv faj uralma és a többi európai hatalmak ellen.

A két nemzet érdekeinek összeütközése a politikai helyzet felületes ismerőt előtt is évek óta kikerülhetetlennek látszott. Csupán idő kérdése lehetett az. Ha Oroszország mérsékelte volna előnyomulását Koreában addig, míg szibériai, mandzsus s egyéb vasutait teljesen kiépítette, míg hatalmát Mandzsúriában megszilárdította, népét eloroszosította; míg az orosz nép gazdaságilag magát kissé összeszedte s birodalmát konszolidálta;

a míg lassú és korrump bürokráciája a katonai szervezkedést befejezte: kétségtelenül nyert ügye lett volna. Mert Koreát gyorsan elfoglalhatta volna s Koreából, csaknem egy puska-lövésnyiről Japániát összetörhette volna. Mert a japánok izolálva vannak, »a sárga faj« halálmegvető százmilliói s a kína birodalom gazdagsága, *a szervezett* kínai nemzet nem áll a háta mögött.

És épen azért a japánok bármilyen vitézséget tanúsítsanak is a harczmezőn, hősies önfeláldozásuk egy eszme s egy nemzet érdekében, bár homályosítsa el a világtörténelem legdicshóttettebb példáit is: Oroszország hatalmához, nép és anyagi erőforrásaihoz viszonyítva, kicsiny nép, kicsiny ország s azért, bár szomorú, a muszka óriást hódító útjában meg nem akadályozhatja, mert az Oroszbirodalmat ma legyőzheti Japánia, de mihelyt összeszedi az erejét, újra és jobban szervezkedve, túlerővel támad fel, hogy rettenetes bosszút álljon csúfos vereségéért.

Az orosz faj terjeszkedését Kelet-Ázsiában és Kinában: csak *a szervezett és egyesült mongol faj* gátolhatja meg, verheti vissza!

Az orosz világhatalom jövő sorsát kívülről befolyásoló nagy nemzetek érdekeiről ennyiben óhajtottunk számot adni. E rövid vázlat is mutatja, hogy az orosz nemzet életének nagy és számos problémája van, és azok szerencsés megoldása leköti minden szellemi, erkölcsi és anyagi erejét, egész diplomáciáját, ítélő képességét, faji energiáját, teljes presztízst. Egyik-másik probléma helytelen megoldása végzetessé válhatik jövő világhatalmára. Mert csodálatos egy birodalom ez. A nagy egységek és nagy különülések országa. Történelmi alakulata szerint ázsiai hatalom volt Európában, ma európai hatalommá lett Ázsiában. Földrajzilag a föld legnagyobb és egységes síkságövét foglalja el, hosszanti övek szerint egységes klímával, egységes flórával, egységes faunával és egységes foglalkozású, életmódú népeiséggel. Az oroszország szülőföldje a Moszkva körüli monoton síkság volt és növekedése közben teljesen különböző típusú népekkel, területekkel került érintkezésbe és bekebelezte azokat birodalmába, úgy hogy ma a legegységesebb síkságot a legváltozatosabb földfelületi alakulások, lakatlan sivatagok, örökös hóval borított magas hegyek, erdőkoszorúzza hegyláncolatok, Dél-Amerika prairie-jeire, savannáira emlékeztető, végtelen puszták, jégben megdermedt tundrás vidékek; nagy tó-vidékek s a legtermékenyebb fekete-föld övek teszik vál-

tozatossá.¹ A földfelülete e nagy egyhangúságának és változatosságának megfelelő a birodalom lakossága is. Mint a nagy síkságövet körülveszik a hegyek, sivatagok, puszták: úgy csoportosulnak a nagy síkságövön lakó orosz faj körül a perifériák felé a legkülönbözőbb fajú népek, a birodalomban több mint százféle kisebb-nagyobb néptörzs.

Vallás tekintetében szintén a közel 90 milliónyi ortodox egyház hívei (70%) mellett² a vallásoknak sokfélesége, fanatikus rajongó szekták és ateisták, szabad gondolkodók és dogmatikusak, keresztények és pogányok, zsidók, iszlámhitűek, buddhisták, bramanisták, tűztisztelők, fetisimádók, feltalálhatók. Morális és intellektuális élete is ilyen ellentéteket foglal össze, az autokrata zsarnoksággal szemben áll a teljes anarchizmus és nihilizmus zsarnoksága; a bürokratizmussal szemben, a felsőosztályok szabad szellemű gondolkodása; a pánszlávizmus faji túlzásával, a szocializmus kozmopolitása; a szokások és külsőségek uralmával szemben a tradíciók hiánya; a nemzeti egyház mindenható hatalmával szemben, a szekták, raczionalisták, ateisták serege. Épen ilyen ellentétekből áll gazdasági és társadalmi élete. A parasztság kommunista községi birtoklásával szemben van az állam és czár országnyi birtokainak monopolizálása, az ipari vállalatok, szesz, cukor, dohány, vasút, posta, utak, hajózás állami monopóliuma. Ipart igyekszik a kormányzat teremteni s ugyanakkor azt véli, kifejlett industrializmus mellett is maradhat minden úgy a mint most van; engedményeket nyújt a forradalmi szellem nyomása alatt s meglepődik, ha látja, hogy a se-hús, se-hal engedmények senkit ki nem elégítenek; óhajtja a köznevelést előmozdítani s ugyanakkor elhatározza, hogy a felvilágosodásnak politikai következése nem lehetséges; felvilágosítani törekszik a népet s megtartani az autokráciát; fölemelni a nemzetet gazdaságilag és értelmileg európai színvonalra, a mellett kizárni a politikai hatalomból; szeretne szabadságot adni, de úgy, hogy az át ne hassa a nemzet egészét; felszabadítja a jobbágyokat s megdöbben az egyéniség és függetlenség szellemének megnyilatkozásától; egyszerre kommunista és autokrata, középkori és egészen modern, kínai és amerikai óhajtana lenni. Az ellentmondások és ellentétek egész halmazata torlódott itt össze, hogy ellensúlyozza a monoton síkság és monoton természeti

¹ D. Aitoff: The Russian Empire. London.

² The Statesman's Yearbook, London 1904.

viszonyoknak az oroszág jellemére gyakorolt évezredek befolyását és következményeit. *A gyilkos ellentéteknek e raja lesz az oroszág faji kultúrájának kifejlesztője; miként a középső monoton síkság az oroszág összetartója, nagyszámú népének táplálója és az ott lakó népből váltják majd ki a természeti, társadalmi, szellemi és gazdasági hatások azt a cél gondolatot, melynek nagysága és nagyszerűsége szellemi, erkölcsi, társadalmi egységet hoz a zavaros ellentétek helyébe.*

Viszont e nagy nép jövőjét fürkésző idegen nem felelheti, hogy tudománytalan és igazságtalan dolog volna az oroszágot csupán a nyugati civilizáció és gazdasági rendszer magaslatáról megítélni, lebecsülni. Mert Oroszország valóban külön világ, melynek megítéléséhez és valódi megértéséhez nem a művelt nyugattól, hanem az orosz történelemből, az oroszág múltjából, az orosz jellemből, s az orosz nép értelmi, társadalmi és gazdasági állapotából keli a mértéket venni. Így azután nemzeti bűnei kisebbek, nemzeti erényei nagyobbak lesznek, vagyis a valóságot jobban megközelítik. A nyugat intézményei, a nyugat szelleme és műveltsége, a nyugat szabadsága ugyan mit használna ma az orosz parasztnak? Viszont egészséges értelme, egyenes gondolkodása, példátlan kitartása az élet legnehezebb küzdelmeiben, makacs bátorsága céljai elérésében, gátló hagyományoktól ment és nyílt értelme minden nemesért önfeláldozó, rajongó hevülete, a fajának dicsőséges jövőjében vetett rendíthetetlen hite, az európai népek között első helyre emelik. Gáncsolhatják a világhatalmasságai az oroszág politikai ideáljait s kormányzatát, azt azonban el kell ösmerniök, hogy Finn- és Lengyelország kivételével, az orosz uralom alá kerülő népek a magukénál magasabb rendszernek lettek részeivé, mely rajok jótékonyan hatott, szakadatlan harcaik helyett közöttük rendet teremtett és a társadalmi, gazdasági fejlesztést megindította. Az Oroszbirodalom Ázsiában az egyetemes kultúra, a rend, a gazdasági és politikai szervezetség képviselője s mint ilyen, ma egyike a vezérlő világhatalmaknak. És azt mondhatjuk, a mennyire az emberi előrelátás kiterjed, desztinálva látszik arra, hogy az is maradjon.

Rác Gyula.